

Kemaloğlu, Z. (2024). Amasya müzesi'nde bulunan sultan I. süleyman (kanuni) dönemi'ne (1520-1566) ait bir grup altın sikke. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. 9 (15), s. 34-57.

AMASYA MÜZESİ'NDE BULUNAN SULTAN I. SÜLEYMAN (KANUNİ) DÖNEMİ'NE (1520-1566) AİT BİR GRUP ALTIN SİKKE

A GROUP OF GOLD COINS FROM THE REIGN OF SULTAN THE 1st SÜLEYMAN (THE MAGNIFICENT) (1520-1566) IN AMASYA MUSEUM

Dr. Zeynep KEMALOĞLU*
zeynepkemaloglu@hotmail.com

Öz

Sikkeler malzemesi, yazı ve süslemeleri ile dönemi hakkında doğru bilgiler sunan çok değerli nesnelere sahiptir. Dayanıklılığı nedeniyle yüzyıllar öncesinde yaşamış medeniyetlerle ilgili bilgilerin özgün şekliyle günümüze ulaşmasını sağlayan sikkeler, tarihe güvenilir kanıtlar sunan kaynakların başında gelmektedir. Sikkeler her dönemde hükümdarların, devletlerin maddi ve kültürel yansıması olmuştur. Bir devletin bağımsızlığını, hükümdarlarını, ekonomisini, hâkimiyet alanlarını, dilleri, sanat üslupları, dini inanışları ve kültürel özellikleri hakkında pek çok bilgiye ulaşmak sikkeler sayesinde mümkün hale gelmektedir. Amasya birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, Osmanlı devletinin de şehzade sancakları arasındadır. Amasya'da bu dönemlere ait çok sayıda taşınabilir-taşınamaz eser miras kalmıştır. Eserler arasında sikkeler önemli yer tutmaktadır. Amasya Müzesi'nde gerek Antik gerekse İslami dönemlere ait yaklaşık 13.000'i sikke muhafaza edilmektedir. Bu sikkelerden 3460'ı Osmanlı dönemine kayıtlıdır. Osmanlı tarihinde en uzun süre tahtta kalan sultan unvanını almış I. Süleyman, sultani basımında darphane çeşitliliği bakımından en zengin dönem olmuştur. Çalışmamızın konusunu Amasya Müzesi'nde bulunan

* ORCID: orcid.org/0000-0002-2615-7837.

Sultan I. Süleyman dönemine ait bir grup altın sikke örneği oluşturmaktadır. Çalışma kapsamına her biri birbirinden farklı, zaman içerisinde çok fazla tahribata uğramamış sekiz adet sikke dâhil edilmiştir. Bu sikkelerin transkribi yapılarak, malzeme, ölçü, süsleme özellikleri ayrıntılı şekilde tanıtılıp değerlendirilecektir. Sikkelerin çözümlenerek açıklanması başta sanat tarihi olmak üzere birçok bilim dalı açısından önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sikke, Sultani, I. Süleyman, Amasya Müzesi.

Abstract

Abstract

Coins are very valuable objects that provide accurate information about their period with their materials, inscriptions and decorations. Coins, which allow information about civilizations that lived centuries ago to reach the present day in their original form due to their durability, are one of the primary sources that provide reliable evidence to history. Coins have been the material and cultural reflection of rulers and states in every period. Thanks to coins, it becomes possible to access a lot of information about a state's independence, rulers, economy, areas of dominance, languages, art styles, religious beliefs and cultural characteristics. Amasya has hosted many civilizations and is among the princely sanjaks of the Ottoman Empire. Many portable and immovable works from these periods have been inherited in Amasya. Coins have an important place among the artifacts. Approximately 13,000 coins from both Ancient and Islamic periods are preserved in Amasya Museum. 3460 of these coins are registered to the Ottoman period. Süleyman I, who received the title of the longest-reigning sultan in Ottoman history, was the richest period in terms of mint diversity in sultan minting. The subject of our study is a group of gold coin samples from the period of Sultan Süleyman I in the Amasya Museum. Eight coins, each different from the other and not damaged much over time, were included in the scope of the study. These coins were transcribed, and their material, size and decoration features were introduced and evaluated in detail. Analyzing and explaining the coins is important for many branches of science, especially art history.

Keywords: Coin, Sultani, Süleyman I, Amasya Museum.

Giriş

Sikke, insanların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, işlerini kolaylaştırabilmesi için ortaya çıkmış, üzerinde onu darp edip tedavüle çıkararak devletin, hükümdarın simge veya yazısının yer aldığı madeni paralardır. Kelime Arapça menşeli olup "damga veya nakış basmak için hazırlanmış demir kalıp" anlamına gelmektedir (Tekin, 2009, s. 179).

Eski çağlarda insanlar küçük topluluklar halinde yaşadıklarından para olarak kullanabilecekleri herhangi bir nesneye ihtiyaç duymamışlar, hayatlarını avcılık ve toplayıcılıkla geçirmişlerdir (Fidan vd. 2019, s. 144). Zamanla hayatın getirdiği gelişmeler insanların ihtiyaçlarında da yenilikleri zorunlu kılmıştır. Coğrafi ve iklimsel faktörlere bağlı olarak kendi yaşam alanlarındaki eksikliklerini değiş-tokuş yoluyla gidermeye çalışmışlardır. Kurutulmuş kumaş parçası, tahıl, balık, tütün, deniz kabuğu, şeker, pirinç, tuz, at, çivi ve kürk gibi eşyalarpara icat edilmeden önce değişim aracı olarak kullanılmışlardır (Keş ve Turgut, 2015, s.33). Ancak zamanla takas işlemlerinin kullanım zorluğu ve zaman almasından dolayı işleri kolaylaştırabilen bir araca ihtiyaç duyulmuştur. Bundan dolayı ulaşılması kolay olmayan altın, gümüş, bakır gibi madenlerden üretilmiş araçlar kullanılmıştır (Fidan vd. 2019, s.142). Bunları üçayaklı kazanlar, kürekler, baltalar, çıpalar gibi madeni aletler ile yüzükler, küpeler, bilezikler gibi süs eşyaları oluşturmaktadır (Atlan, 1993, s. 13). Başlangıçta farklı nesnelere yapılan alışverişin yerine sikkenin ortaya çıkmasıyla birlikte çeşitlilik ortadan kalkmış, zaman tasarrufu sağlanmış ve standart bir ödeme aracı ile işlem görme imkânı sağlanmıştır (Tekin, 2009, s. 179).

İnsanların gereksinimlerini karşılayabilmeleri ve sosyal yaşamlarını kolayca devam ettirebilmeleri için dolaşımda olan sikkeler, medeniyetlerin hem maddi ve manevi yansıması olmuştur (Kemaloğlu, 2023, s. 1). Antik çağda sikkeler, ekonomik özelliğinin yanında halk arasında da bir tür haberci durumundaydı. Örneğin Roma'da basılan sikkeler imparatorlukta yaşayan insanlara sikkenin ön yüzündeki portre ve yazıdan imparatoru, arka yüzdeki tasvir ve yazılardan da o imparatorun programı ve yaptığı faaliyetleri öğrenme olanağı vermiştir

(Erdoğan vd., 2011, s. 88). Bilhassa İslam devletlerinde hutbe okutmak ve sikke kestirmek hükümdarlık sembolü olarak görülmüş, tahta geçen her padişah kendi adına sikke kestirerek toprakların kendi himayesi altında olduğunu kanıtlamak istemiştir. Bağımsızlığın önemli bir göstergesi olan sikke basma uygulaması, 623 yıl boyunca hüküm sürmüş, büyük bir İmparatorluk olan Osmanlı'da da devam etmiştir. Farklı kültürleri bünyesinde barındıran Osmanlı Devleti'nde padişahların fethettikleri farklı coğrafyalarda adlarına kestirdikleri sikkeler Nümismatik bilimi için büyük önem taşımaktadır.

1. Osmanlı Devleti'nin İlk Sikkeleri

Osmanlılarda sikke basımı darphane içinde ve dışında olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Maden tedariki ve basılan sikkelerin piyasaya sürülmesi dış faaliyetleri, teknik işlemler ve bunların yönetimi iç faaliyetleri oluşturmuştur (Sahillioğlu, 1993, s.504). Sikke basımı için gerekli olan materyaller, hem madenlerden hem de yeni padişahın yasaklatmış olduğu (sikke tecdidi), halkın elinde bulunan eski sikkelerden sağlanmıştır. Bundan dolayı darphanelerin üretim seviyelerinde maden yataklarından elde edilen maden miktarına ve kişilerin darphaneye getirdikleri madenlere bağlı olarak dalgalanmalar yaşanmıştır (Pamuk, 2003, s. 39).

İmparatorluğun ilk başkenti Bursa'nın alınışından İstanbul'un fethine kadar olan zaman zarfında devlet hazinesi için önemli maden hep gümüş olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu gümüş madeni açısından oldukça zengin bir rezerve sahipti. Anadolu'da Keban (Elazığ), Gümüşhacıköy (Amasya), Çizme (Konya), Gümüşkan (Kırşehir), Bereketli (Niğde), Akkaya (Kastamonu), Post (Adana), Erbaa (Tokat), Kemah (Erzincan), Geyikdağı (Bergama) (Tızlak, 1999, s. 318), Bozkır (Niğde), Siru, Gerger (Malatya), Gümüşhane, Espiye, İnegöl, Nif (Kemalpaşa), Milas (Açıkgöz, 2010, s. 387); Rumeli'de Sidrekapsi (Selanik), Samakov (Sofya), Serebreniçe (Bosna), Kratova ve Novoberde (Kosova) önemli gümüş maden yatakları arasında yer almıştır (Kortel Vulaş, 1996, s. 5). Osmanlı para sisteminde darp edilen ilk sikkeler "akçe" denilen saf gümüşten basılmış paralardır (Aykut, 1987, s. 258). İlk akçe devletin kurucusu Osman Gazi tarafından

kestirilmiştir (Yılmaz, 2019, s. 83). Osman Bey'den sonra oğlu Orhan Gazi tarafından Bursa'da akçeler darp ettirilmiştir. İlk akçe örnekleri 900 ayar gümüşten yaklaşık 1,15 gram ağırlığında olmuştur. İlk dönem akçeleri ilkel baskı yöntemleriyle darp edildiğinden ve padişahların zaman zaman yaptıkları sikke taşıması (ağırlık düşürme) nedeniyle standart bir şekle ve ağırlığa sahip olmamıştır. Bu yüzden değişik kalıplarda akçeler basılmıştır (Uslu, 2007, s. 10). II. Mehmed'in 1479 tarihinde bastırıldığı ilk altın sikkesi sultaniye kadar akçe Osmanlı İmparatorluğu'nun başlıca parası olma özelliğini korumuştur; ancak 16. yüzyılda yaşanan ekonomik dalgalanmalar yüzünden, akçenin yanında farklı eyaletlerde mahalli gümüş paralar da darp edilmeye başlanmıştır (Sahillioğlu, 1965, s. 1). 15. yüzyılın sonu ve 16. yüzyılın başlarında ayarı binde dokuz yüz olan gümüş akçeler darp edilmiştir. 1697 tarihinde yapılan düzenlemeden sonra basılan akçelere % 10 oranında bakır ilave edilmiştir (Sahillioğlu, 1989, s. 226). İlk basımında ağırlığı yaklaşık 1,15 gram olan akçelerin ağırlığında ve ayarında 150 yıl boyunca bir değer kaybı yaşanmamıştır. Fakat zamanla ağırlığında önemli düşüşler meydana gelmiştir (Damalı, 2010, s. 64). Sultan II. Mahmud dönemine kadar çok fazla küçülen akçe kullanım özelliğini kaybederek, II. Mahmud'un 14. cülusu ile birlikte darbına son verilmiştir (Damalı, 2014, s. 15).

Osmanlı Devleti'nde ilk mangırların ne zaman darp edildiğine dair kesin bir bilgi yoktur. Fakat günümüze ulaşan ilk Osmanlı bakır sikkeleri I. Murad'a, üzerinde tuğra bulunan ilk mangırlar ise Emir Süleyman dönemine aittir (Artuk, 2003, s. 568). Osmanlı Devlet'i İmparatorluğun pek çok yerinde mangır darp ettirmiştir (Bayram, 2021, s.14). Mangırın akçe karşısındaki değeri büyüklüğüne göre değişiklik göstermiş, 1 akçenin 4, 8, 12, 16 hatta 24 mangıra denk geldiği dönemler olmuştur (Damalı, 2014, s. 130). Kanuni Sultan Süleyman dönemi en çok bakır paranın basılıp dağıtıldığı dönem olmuştur. III. Murad döneminden sonra bakır darbı azalmıştır (Kabaklarlı, 1998, s. 6-13). 17. yüzyılın başından Tanzimat'a kadar olan zaman zarfında mangır basımında önemli düşüş yaşanmış, hatta 17. yüzyılın ortalarında bakır para darbı durdurulmuştur. Fakat II. Viyana Seferi

sonrasında ve çeşitli cephelerde savaşların başlamasıyla devlet ekonomisindeki krizi engellemek için 1688 yılında tekrar mangır kesilmeye başlanmıştır. Mangır son olarak II. Abdülhamid devrinde darp edilmiş olup, bu dönemde çıkarılan 1879 kararnamesiyle tedavülden kaldırılmıştır (Tekin, 2003, s. 568).

Osmanlı İmparatorluğu'nda Osman Bey'den Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar sadece gümüş akçeler ve bakır mangırlar darp edilmiştir (Tekin, 2005, s. 268). İhtiyaç duyuldukça yabancı altın paralar kullanılmış ve hatta Venedik duka altınlarının Osmanlı ülkelerinde resmen basılması için darphanelere "sah" kelimesi basılmak şartıyla alışverişine izin verilmiştir. Fatih Sultan Mehmed Venedik duka altınını esas alarak onların ağırlık ve ayarında, Beyazıt'taki darphanede altın sikke kestirmeye başlamıştır. İlk Osmanlı sikkesi olan "Sultani" 1479 tarihinde Kostantiniyye'de (İstanbul) darp edilmiştir (Sahillioğlu, 2005, s. 120). İlk Osmanlı altını 1 dirhem=1 kırat=2 habbe değerinde olup, Venedik Dukası ya da Flori denilen altınla eşit tutulmuştur (Artuk&Artuk, 1946, s. 19). Sultani üretimi 16. yüzyılın ikinci çeyreğine kadar sınırlı kalmış, I.Selim'in yaptığı (1512-1520) seferler ve fetihler sayesinde Doğu Anadolu, Suriye ve Mısır'da da darp edilmeye başlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman (I. Süleyman) döneminde (1520-1566) sultani üretimi artmıştır. Bu dönemde Balkanlar'da (Sidrekapsi ve Kratova'da), İstanbul'da, Kahire'de darphaneler kurularak altın sikkelerin basılması ve Mısır'dan İstanbul'a ödemelerin altınla yapılması sultaninin üretim artışında büyük rol oynamıştır (Pamuk, 2003, s. 67).

2. I. Süleyman (Kanuni) Döneminde Altın Sikke (Sultani) Basımı

Osmanlı İmparatorluğu en geniş sınırlara I. Süleyman (Kanuni) (H. 926-974/M. 1520-1566) döneminde sahip olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman, 46 yıl tahtta kalarak Osmanlı tarihinde en uzun tahtta kalan sultan unvanını almıştır. Saltanatı boyunca gerek doğuya gerekse batıya çok sayıda sefer düzenleyerek devletin sınırlarını genişletmiştir. Kanuni döneminde imparatorluğun sınırları batıda Viyana'ya, doğuda İran, kuzeyde Kafkasya, güneyde Kuzey Afrika ve Basra Körfezi'ne kadar uzanmıştır (Tekin, 2005, s.267). Yaşanan siyasi başarılar ekonomik zenginliği

de beraberinde getirmiş, bu durum doğrudan sikke basımını etkilemiştir. Pek çok şehirde darphane kurularak altın (Sultani), gümüş (akçe ve dirhem), ve bakır (mangır) sikkeler kesilmiştir (Ünalın Özdemir, 2019, s. 619). Bunlar; Kostantiniyye (İstanbul), Amasya, Amid (Diyarbakır), Ankara, Bağdad (Irak), Belgrad (Sırbistan), Bursa, Canca (Gümüşhane), Cezayir, Cezire (Şırnak), Dımışk (Suriye), Edirne, Haleb (Suriye), Harput (Elazığ), Hille (Irak), Hısnkeyfâ (Batman), Kratova (Makedonya), Kastamonu, Kayseri, Kiğı (Bingöl), Koçaniye (Sırbistan), Konya, Maraş, Mardin, Mısır, Modava (Romanya), Musul (Irak), Novaberde (Kosova), Novar (Kosova), Ruhâ (Şanlıurfa), Srebreniçe (Bosna Hersek), Serez-Sidrekapsi-Siroz (Yunanistan), Tire (İzmir), Trablus (Libya), Trabzon, Üsküb (Makedonya), Zebid (Yemen)(Artuk, 1972, s. 92), Aden (Yemen), Adilcevaz (Bitlis), Ardanuc (Artvin), Balya (Balıkesir), Basra (Irak), Bitlis, Cerbe (Tunus), Derbend, DhiMarmar (Yemen), Erciş (Van), Erzurum, İmadiye (Musul/Irak), Kafsa (Tunus), Kahire (Mısır), Larende (Karaman), Müküs (Van), Nusaybin (Mardin), Sa'da (Yemen), San'a (Yemen), Siirt, Sultaniye (Musul/Irak), Süleymaniye (Musul/Irak), Tacura (Libya), Tebriz (İran), Tilimsan (Cezayir) darphaneleridir (Ünalın Özdemir, 2019, s. 619).

Kanuni Sultan Süleyman döneminde sikkeler el çekiciyle dövme tekniğı ile darp edilmiştir. Bu teknikte potalarda eritilen madenler hazırlanan kalıplara dökülerek çubuk haline getirilirdi. Yassılaştırılarak sikke kalınlığına getirilen plakalar kare şeklinde kesilip, köşeleri yuvarlatılarak pullara dönüştürülürdü. Elde edilen bu pullar kürsü denilen kalıbın arasına konular, alt kısmında sikke kompozisyonun yer aldığı çeliğın üst tarafına çekiçe vurularak darp işleminin tamamlanırdı (Sahillioğlu, 1993, s. 504).

Sultan I. Süleyman Osmanlı sultanları içerisinde bastırıldığı sikkelerin çeşitliliğı, madeni ve darphane sayısının fazlalığı bakımından büyük önem taşımaktadır. Özellikle 32 farklı darphanede kestirilmiş altın sultanilerle Osmanlı tarihindeki en zengin dönem olmuştur. Amid, Bağdad, Dımışk, Haleb, Kostantiniyye, Mısır ve Sidrekapsi darphaneleri çeşitli tipte sultanilerin basılmış olduğu şehirler olarak önem kazanmaktadır.

Ayrıca Osmanlı tarihi boyunca Aden, Cerbe, Maraş, Modava ve Tacura gibi darphanelerde sadece Sultan I. Süleyman döneminde sultaniler basılmıştır (Damalı, 2010, s. 475). Bu dönemde bir altın sikke altmış akçeye eşit tutulmuştur. Basılan sultanilerin çapı 18-22 milimetre arasında değişmekte olup, ağırlıkları genellikle 3.50 gramdır. Fakat örnekleri az da olsa ağırlıkları 3.55 gr. ile 3.60 gr. arasında değişen örneklerde mevcuttur (Ünalın Özdemir, 2019, s. 620).

Kanuni döneminde basılmış altın sikkelerin ön yüzlerinde dokuz değişik tipte unvan kullanılmıştır. Bunlar: “Sultan Süleyman bin Selim han, Sultan Süleyman şah bin sultan Selim han, Sultan Süleyman şah bin Selim Şah han, Sultan Süleyman şah bin Selim han, Sultan Süleyman şah bin sultan Selim, Sultan Süleyman şah bin sultan Selim şah, Sultan Süleyman şah bin Selim şah, Sultan Süleyman bin Selim şah han, Sultan Süleyman şah bin sultan Selim şah han” ifadeleridir. Ayrıca ön yüzde dua, basılma ifadesi ve darp tarihi bulunmaktadır (Youssof, 2018, s.111). Arka yüzlerinde ise çoğunlukla “Daribü'n- nadri sahibü'l-izzı ve'n-nasrı fi'l-berri ve'l-bahri (altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan) yazısı kullanılmakla birlikte “Sultanü'l- berreyni ve'l- bahreyni (iki karanın ve iki denizin sahibi), “Hallada'llahu mülkehu ve sultanehu (Allah mülkünü ve sultanlığını daim kılsın), “Sahibü'n-nadri ve'n-nasrı fi'l-berri ve'l-bahri (altının sahibi ve Allahın yardımıyla karada ve denizde hakim olan) gibi farklı tipte yazılar da yer almaktadır (Damalı, 2010, s. 477).

3. Amasya Müzesi'nde bulunan Sultan I. Süleyman (Kanuni) Dönemi'e Ait Altın Sikke Örnekleri

Amasya Müzesi'nde Sultan I. Süleyman dönemine ait 47 adet altın sikke yer almaktadır. Çalışmamıza bu sikkelerden 8'i dâhil edilmiştir. Sikkeler seçilirken her birinin darp yeri ve tarihlerinin farklı ve zaman içerisinde fazla tahribata uğramamış olmasına dikkat edilmiştir. 8 adet örnek katalogda fotoğraf ve çizimlerle detaylı şekilde tanıtılmıştır.¹

¹Sikkeler üzerinde yer alan yazılar yazar tarafından okunmuştur.

Katalog No: 1 (G.1, G.2, G.3, G.4) Birim: Sultani (Altın)

Müze Envanter No: 73-21-9 Ağırlık: 3,50 gr.

Darp Tarihi: H. 926 (M.1520) Çap: 19mm.

Darp Yeri: Amasya Cidar: 1 mm.

Yazı: Sülüs

Referans: Osmanlı Altınları (Kocaer, 1967, 63).

Sikkenin ön yüzünde dört satırlık yazı kuşağı, en altta tarih yer almaktadır. Dördüncü satırda yer alan “fi” harfinin uzatılması ile yazı kuşağı ve tarih birbirinden ayrılmıştır. Kelimelerin aralarına tırfil motifleri yerleştirilmiştir. Sikke kompozisyonunu düz bordür ve inci dizisi bordürü dolanmaktadır. Ancak darptan dolayı bordürler sağ kısımda çok az görülebilmektedir. Sikkenin arka yüzünde üç satır halinde yazılmış yazı kuşağı bulunmaktadır. Sikke kompozisyonunu düz bordür ve inci dizisi bordürü sonlandırmaktadır. Darptan kaynaklı bordürler sağ kısımda çok az görülebilmektedir.

42

Görsel 1. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 2. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

سلطان سايماں بن سليم خان
عز نصره ضرب في اما سيه
سنه ٩٢٦

“Sultan Süleyman bin Selim Han
Azze Nasruhû Duribe fi Amasya
Sene 926”

“Selim Han oğlu Sultan Süleyman
Zaferi şerefli olsun. Amasya’da basıldı
Sene 1520”

Görsel 3. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 4. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر
“Daribü'n- Nadri Sahibü'l-İzzi ve'n-Nasri
Fi'l -Berri ve'l-Bahri”

“Altın kestiren karada ve denizde zafer ve
izzet sahibi olan”

Katalog No: 2 (G.5, G.6, G.7, Birim: Sultani (Altın)

G.8)

Müze Envanter No: 73-21-5 Ağırlık: 3,50 gr.

Darp Tarihi: H. 926 (M.1520) Çap: 20 mm.

Darp Yeri: Kostantiniyye Cidar: 1 mm.
(İstanbul)

Yazı: Sülüs

Referans: The Sultan Collection An Old Private Collection of Ottoman Coins, Münzendes Ottomanischen Reiches (Künker, 2013, s. 73)

Sikkenin ön yüzü dört satırlık yazı kuşağı ve en alt satırdaki darp tarihinden oluşmaktadır. Dördüncü satırda saadet düğümü motifi bulunmaktadır. Sikke kompozisyonunu düz bir bordür, düz bordürün etrafını da inci dizisi bordürü dolanmaktadır. Darptaki kaymadan dolayı bordürler üst kısımda yarım kalmıştır. Sikkenin arka yüzüne üç satırlık yazı kuşağı yerleştirilmiştir. Sikke kompozisyonu düz bir bordürle daire içine alınmıştır. Düz bordürün etrafını da inci dizisi bordürü çevrelemiştir. Darptaki kaymadan dolayı bordürler sağ kısımda net görülmektedir.

Görsel 5. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 6. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

سلطان سليمان بن سليم خان
عز نصره ضرب في قسطنطينيه
سنه ٩٢٦

“Sultan Süleyman bin Selim Han
Azze Nasruhü Duribe fi Kostantiniyye
Sene 926”

“Selim Han oğlu Sultan Süleyman
Zaferi şereflî olsun. Kostantiniyye’de
basıldı
Sene 1520”

Görsel 7. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 8. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر

“Daribü'n- Nadri Sahibü'l-İzzi ve'n-Nasri
Fi'l -Berri ve'l-Bahri”

“Altın kestiren karada ve denizde zafer ve
izzet sahibi olan”

Katalog No: 3(G. 9, G. 10, G. 11, Birim: Sultani (Altın)
G. 12)

Müze Envanter No: 73-21-20

Ağırlık: 3,46 gr.

Darp Tarihi: H. 926 (M.1520)

Çap: 20 mm.

Darp Yeri: Sidrekapsi
(Yunanistan)

Cidar: 1 mm.

Yazı: Sülüs

Referans: Silifke Müzesi'ndeki Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Sikkeleri (Ünalın Özdemir, 2019, s. 623).

Sikkenin ön yüzünde dört satır halinde yazılmış yazı kuşağı, en altta ise tarih yer almaktadır. Sidrekapsi kelimesinin son harfi uzatılarak silme gibi düzenlenmiştir. Dördüncü satırın ortasında saadet düğümü motifi bulunmaktadır. Sikke kompozisyonu düz bir bordürle çerçevelenmiştir. Sikkenin sol üst kısmında yoğun aşınma mevcuttur. Sikkenin arka yüzüne üç satırlık yazı kuşağı yerleştirilmiştir. İlk satırın sonundaki “be” harfi ile ikinci satırın

sonundaki “fi” harfi uzatılarak silme gibi düzenlenmiştir. Üçüncü satırın başında ve sonunda kalp şeklinde saadet düğümü motiflerine yer verilmiştir. Sikke kompozisyonunu düz bordür, düz bordürün etrafını da inci dizisi bordürü çerçevelemektedir. Sikkenin sol kısmında deformasyon mevcuttur.

Görsel 9. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 10. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

سلطان سليمان بن سليم خان
عز نصره ضرب في صدره قيسى
سنه ٩٢٦

“Sultan Süleyman bin Selim Han
Azze Nasruhü Duribe fi Sidrekapsi
Sene 926”

“Selim Han oğlu Sultan Süleyman
Zaferi şerefli olsun. Sidrekapsi’de basıldı
Sene 1520”

Görsel 11. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 12. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

ضارب النصر صاحب العز والنصر في البر والبحر
“Daribü'n- Nadri Sahibü'l-İzzi ve'n-
Nasri Fi'l -Berri ve'l-Bahri”

“Altın kestiren karada ve denizde zafer ve
izzet sahibi olan”

Katalog No: 4 (G. 13, G. 14, G. 15, G. 16) Birim: Sultani (Altın)

Müze Envanter No: 73-21-2

Ağırlık: 3,49 gr.

Darp Tarihi: H. 926 (M.1520)

Çap: 20 mm.

Darp Yeri: Dımışk (Suriye)

Cidar: 1 mm.

Yazı: Sülüs

Referans: İznik Müzesi'ndeki Osmanlı Sikkelerinden Örnekler
(Yılmaz, 2019, s. 8).

Sikkenin ön yüzünde dört sıra halinde yazılmış yazı kuşağı bulunmaktadır. Yazı kuşağını düz bordür, düz bordürün etrafını da inci dizisi bordürü dolanmaktadır. Darptan kaynaklı bordürler alt kısımda yarım kalmıştır. Sikkenin arka yüzüne üç satırlık yazı yerleştirilmiştir. Kompozisyonun etrafı düz bordür ve inci dizisi bordürü ile sonlandırılmıştır. Darptaki kaymadan dolayı bordürler sol kısımda mevcut değildir.

Görsel 13. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 14. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

سلطان سايمن شاه بن سلطان سليمان
عز نصره ضرب في دمشق
سنة ٩٢٦

“Sultan Süleyman Şah bin Sultan Selim
Han

Azze Nasruhû Duribe fi Dımışk
Sene 926”

“Sultan Selim Şah oğlu Sultan Süleyman
Han, Zaferi şerefli olsun. Dımışk’da
basıldı

Sene 1520”

Görsel 15. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 16. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

ضارب النصر صاحب الغزوات النصر في البر والبحر

“Daribü'n- Nadri Sahibü'l-İzzi ve'n-
Nasri Fi'l -Beri ve'l-Bahri”

“Altın kestiren karada ve denizde zafer ve
izzet sahibi olan”

Katalog No: 5 (**G. 17, G. 18, G. 19, G. 20**) Birim: Sultani (Altın)

Müze Envanter No: S.72-10-3 Ağırlık: 3,49 gr.

Darp Tarihi: H. 926 (M.1520) Çap: 20 mm.

Darp Yeri: Mısır Cidar: 1 mm.

Yazı: Sülüs

Referans: Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler (Artuk, 1972, s. 59).

Sikkenin ön yüzünde dört satırlık yazı yer almaktadır. İkinci satırda harflerin üzerine iki adet ters kalp şeklinde saadet düğümü motifi yerleştirilmiştir. Yazı kuşağı düz bordürle çevrelenmiştir. Sikkenin üst kısmı deliktir. Sikkenin arka yüzünde üç satırlık yazı kuşağı bulunmaktadır. İlk satırın altındaki "he" ve ikinci satırın altındaki "fi" harflerinin uzatılmasıyla satır aralarında şeritler oluşturulmuştur. İkinci satırın sonunda ve üçüncü satırın başına ters kalp şeklinde saadet düğümü motifi yerleştirilmiş, kompozisyon düz bordür ile sonlandırılmıştır. Sikkenin sağ kısmı deliktir.

Görsel 17. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 18. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

سلطان سليمان شاه بن سليم خان

عز نصره ضرب في مصر

سنه ٩٢٦

“Sultan Süleyman Şah bin Selim Han
Azze Nasruhû Duribe fi Mısır
Sene 926”

“Selim Han oğlu Sultan Süleyman Şah,
Zaferi şerefli olsun. Mısır’da basıldı
Sene 1520”

Görsel 19. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 20. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

ضارب النصر صاحب العز والنصر في البر والبحر

“Daribü'n- Nadri Sahibü'l-İzzi ve'n-
Nasri Fi'l -Berri ve'l-Bahri”

“Altın kestiren karada ve denizde zafer ve
izzet sahibi olan”

Katalog No: 6 (G. 21, G.22, G. 23, G. 24) Birim: Sultani (Altın)

Müze Envanter No: S.72-10-11 Ağırlık: 3,504 gr.

Darp Tarihi: H. 926 (M.1520) Çap: 21 mm.

Darp Yeri: Haleb (Suriye) Cidar: 1 mm.

Yazı: Sülüs

Referans: Osmanlı Sikkeleri Tarihi (Damalı, 2010, s. 578).

Sikkenin ön yüzüne dört sıra halinde yazılmış yazı kuşağı yerleştirilmiştir. “Fi” harfinin uzatılmasıyla üçüncü ve dördüncü satır birbirinden ayrılmıştır. İkinci satırın başında ve ortasında saadet düğümü motifi yer almaktadır. Yazı kuşağının etrafını düz bordür ve inci dizisi bordürü çevrelemektedir. Sikkenin sağ alt köşesinde deformasyon mevcuttur. Sikkenin arka yüzüne üç satırlık yazı kuşağı yerleştirilmiştir. Kompozisyonun etrafını düz

bordür ve inci dizisi bordürü dolanmaktadır. Darptan kaynaklı bordürler sağ kısımda yarım kalmıştır. Sikkenin sağ üst köşesinde deformasyon mevcuttur.

Görsel 21. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 22. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

سلطان سليمان شاه بن سلطان سليم شاه
عز نصره ضرب في حلب
سنه ٩٢٦

"Sultan Süleyman Şah bin Sultan Selim
Şah

Azze Nasruhû Duribe fi Haleb

Sene 926"

"Sultan Selim Şah oğlu Sultan Süleyman
Şah, zaferi şerefli olsun. Haleb'de basıldı
Sene 1520"

Görsel 23. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 24. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر

"Daribü'n- Nadri Sahibü'l-İzzi ve'n-
NasriFi'l -Berri ve'l-Bahri"

"Altın kestiren karada ve denizde zafer ve
izzet sahibi olan"

Katalog No: 7 (G. 25, G.26, G. 27, G. 28) Birim: Sultani (Altın)

Müze Envanter No: S.72-9-22 Ağırlık: 3,49 gr.

Darp Tarihi: H. 930 (M.1524) Çap: 20 mm.

Darp Yeri: Mısır Cidar: 1 mm.

Yazı: Sülüs

Referans: Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Kataloğu (1985, s. 24).

Sikkenin ön yüzüne dört sıra halinde yazılmış yazı kuşağı yerleştirilmiştir. Yazı kuşağının etrafında düz bordür ve inci dizisi bordürü yer almaktadır; ancak darptan kaynaklı bordürler sol alt köşede çok az görülebilmektedir. Sikkenin arka yüzünde üç satırlık yazı kuşağı yer almaktadır. İlk satırın altındaki "he" ve

ikinci satırın altındaki “fi” harflerinin uzatılmasıyla satır aralarında şeritler oluşturulmuştur. Kompozisyonun etrafı düz bordür ve inci dizisi bordürü ile çevrelenmiştir. Darptaki kaymadan dolayı bordürler sadece sol kısımda görülebilmektedir.

Görsel 25. Ön Yüz

(Yazara Aittir)

Görsel 26. Ön Yüz

(Yazara Aittir)

سلطان سايماں شاه بن سلطان سليم شاه

عز نصره ضرب في مصر

سنه ٩٣٠

“Sultan Süleyman Şah bin Sultan Selim Şah

Azze Nasruhû Duribe fi Mısır

Sene 930”

“Sultan Selim Şah oğlu Sultan Süleyman Şah, Zaferi şerefli olsun. Mısır’da basıldı

Sene 1524”

Görsel 27. Arka Yüz

(Yazara Aittir)

Görsel 28. Arka Yüz

(Yazara Aittir)

ضارب النضر صاحب العزوالنصر في البروالبحر

“Daribü'n- Nadri Sahibü'l-İzzi ve'n- Nasri Fi'l -Berri ve'l-Bahri”

“Altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan”

Katalog No:8(G. 29, G.30, G. 31, G. 32)

Müze Envanter No: S.72-10-2

Darp Tarihi: H. 932 (M.1526)

Darp Yeri: Mısır

Yazı: Sülüs

Referans: Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Kataloğu (1985,s. 24).

Sikkenin ön yüzüne dört sıra halinde yazılmış yazı kuşağı yerleştirilmiştir. Yazı kuşağı düz bordürle sınırlandırılmıştır. Darptan kaynaklı bordür üst kısımda yarım kalmıştır. Sikkenin arka yüzünde üç satırlık yazı kuşağı yer almaktadır.

Kompozisyonun etrafı düz bordür ve inci dizisi bordürü ile çevrelenmiştir. Ancak darptaki kaymadan dolayı bordürler sadece sol kısımda görülebilmektedir.

Görsel 29. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 30. Ön Yüz
(Yazara Aittir)

سلطان سايماں شاه بن سلطان سليم خان
عز نصره ضرب في مصر
سنه ٩٣٢

"Sultan Süleyman Şah bin Sultan Selim
Han

Azze Nasruhû Duribe fi Mısır

Sene 932"

"Sultan Selim Şah oğlu Sultan Süleyman
Şah, zaferi şerefli olsun. Mısır'da basıldı

Sene 1526"

Görsel 31. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

Görsel 32. Arka Yüz
(Yazara Aittir)

ضارب النضر صاحب العز والنصر في البر والبحر
"Daribü'n- Nadri Sahibü'l-İzzi ve'n-
Nasri Fi'l -Berri ve'l-Bahri"

"Altın kestiren karada ve denizde zafer ve
izzet sahibi olan"

Sonuç

Sikkeler üzerindeki yazı, tarih, malzeme ve süsleme özellikleri ile döneminin ekonomik, sosyal, dini ve kültürel yapısını yansıtan en önemli temsilcisi durumundadır. Sikkeler sayesinde geçmişte var olmuş kültür ve medeniyetlerin bilinmesi, gelecek nesillere aktarılması, karanlıkta kalmış bilgiler varsa sikkeler sayesinde aydınlığa kavuşması mümkün hale gelmektedir. Bu sebeple 623 yıl hüküm sürmüş güçlü bir İmparatorluk olan Osmanlı sultanlarının hüküm sürdüğü topraklarda kendi adlarına darp ettirdikleri sikkeler Nümismatik bilimi için oldukça önemlidir.

Osmanlı İmparatorluğu uçbeyliğinden devlete, devletten imparatorluğa dönüşmüştür. 14. yüzyılın başlarında Anadolu Selçuklu Devleti'nin mirasını devralarak, 20. yüzyılın başlarına kadar merkezi Anadolu olan Kafkasya, Ortadoğu, Karadeniz ve kuzeyi, Orta Avrupa'dan Adriyatik denizine ve tüm Doğu Akdeniz'e hâkim olmuştur (Öztürk, 2014, s. 802). Böylesine geniş bir coğrafyaya yayılmış imparatorluğun iktisadi hayatı da siyasi gücüne paralel olarak değişiklik göstermiştir.

Osmanlı İmparatorluğu en geniş coğrafi alana Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde ulaşmıştır. Sultan Selim'in ölümüyle yerine tahta geçen oğlu I. Süleyman'ın (Kanuni Sultan Süleyman) 1520'den 1566'ya kadar sürecek olan uzun saltanatı, imparatorluğun en ihtişamlı dönemi olmuştur (Emecen, 2002, s. 502). Sultan Süleyman, Anadolu toprakları dışında yönünü Avrupa'ya çevirerek Venedik, Macaristan ve Rodos'a seferler düzenleyip buraları teslim almıştır. Uzun saltanat döneminde Mohaç Meydan Savaşı, Cezayir'in, Trablusgarb'ın Osmanlı Topraklarına katılması, Birinci Viyana Kuşatması, Almanya Seferi, Preveze Deniz Savaşı, Cerbe Savaşı, Zigetvar Seferi gibi önemli fetihler ve zaferlere imza atmıştır (Bahadıroğlu, 2015, s. 106). Fetihlerle, anlaşmalarla İstanbul hazinesinin dolduğu bu devir Osmanlı halkının da en varlıklı, refah seviyesinin en yüksek olduğu dönem olmuştur (Kaya, 2011, s. 70). Sultan Süleyman, topraklarının sınırlarını genişlettikçe gücünün ve bağımsızlığının göstergesi olarak pek çok yerde sikke darp ettirmiştir. Bu sikkeler günümüzde pek çok müzede muhafaza edilmektedir. Bu müzelerden biri de Osmanlı sikkeleri açısından oldukça zengin olan Amasya Müzesi'dir.

Çalışmamızda Amasya Müzesi'ndeki Sultan I. Süleyman dönemine ait her biri farklı ve zaman içerisinde çok fazla tahribata uğramamış 8 adet örnek seçilerek katalogda detaylı şekilde incelenmiştir. Sikkelerin hepsi altın sultanidir. Sultanilerin Amasya, Kostantiniyye (İstanbul), Sidrekapsi (Yunanistan), Dımyşk (Suriye), Haleb (Suriye) ve Mısır darphanelerinde darp edildikleri anlaşılmaktadır. Bu sikkelerin ortalama ağırlıkları 3,50 gram olup, çapları 20, cidarları (kenar kalınlığı) 1 milimetredir. İncelen 6 sikke üzerinde (Kat. No. 1, 2, 3, 4, 5, 6) darp tarihi olarak

Sultan I. Süleyman'ın cülus tarihi H.926 (M. 1520); 2 sikke üzerinde ise basım tarihi olan H. 930 (M. 1524) (Kat. No. 7) ve H. 932 (M. 1526) (Kat. No. 8) tarihleri yer almaktadır. Ele alınan sikkelerin tümünde yazı karakteri olarak sülüs hatlı yazı kullanılmıştır. Diğer süsleme öğeleri yazı etrafında şekillenmektedir. Sülüs yazı eğrisel hatlarından dolayı sikkelere estetik bir görünüm kazandırmıştır. Sikkelerin ön yüzü dört satır şeklinde düzenlenmiştir. Yazı kuşağında sultana ait “Sultan Süleyman bin Selim Han”, “Sultan Süleyman Şah bin Sultan Selim Han”, “Sultan Süleyman Şah bin Selim Han”, “Sultan Süleyman Şah bin Sultan Selim Şah” unvanlar, dua “Azze Nasruhû (zaferi şerefli olsun)”, basım ifadesi, basım yeri ve basım tarihi yer almaktadır. Sikkelerin arka yüzü ise üç satır şeklinde düzenlenmiştir. Arka yüze sultana ait “Daribü'n- nadri sahibü'l-izzi ve'n-nasri fi'l -berri ve'l-bahri (altın kestiren karada ve denizde zafer ve izzet sahibi olan)” övgü cümlesi yerleştirilmiştir.

Ele alınan sikkelerde “Sultan” unvanının değişik kullanımları mevcuttur. Kanuni için tüm sultanilerde “Sultan” unvanı kullanılmıştır. Kanuni ile birlikte babası Selim'in de “Sultan” unvanı ile yazıldığı dört örnek (Kat. No. 4, 6, 7, 8) bulunmaktadır. Sultanilerde Kanuni için “Han” unvanı kullanılmazken, sadece babası Selim için “Han” unvanı tercih edilmiştir. “Şah” unvanının da gerek Kanuni gerekse babası Selimle birlikte kullanıldığı örnekler bulunmaktadır. Sultani örneklerinde kalıp farklılıklarına bağlı olarak kaligrafik açıdan değişiklikler dikkati çekmektedir. İncelenen sultanilerin ön yüzünde yer alan “fi” harfi bazı örneklerde (Kat. No. 1, 2, 4) kısa tutulurken bazı örneklerde (Kat. No. 3, 5, 6,7, 8) uzatılarak satır çizgisi oluşturulmuştur. Sikkelerin arka yüzünde de ön yüzdeki gibi farklı kaligrafik uygulamalar görülmektedir. Bazı ibarelerdeki “he” ve “fi” harflerinin uzatılmasıyla satır aralarında şeritler oluşturulmuştur (Kat No. 3, 5, 6, 7, 8). Satır aralarına yerleştirilen saadet düğümü ve tirfil motifleri ile sultanilerin görünümüleri daha da zenginleştirilmiştir.

Sikkelerde süsleme unsuru olarak geometrik süslemeler görülmektedir. Bu süslemeleri düz dairevi silmeler ve inci dizilerinden meydana gelen bordürler ve harf aralarına yerleştirilmiş saadet düğümü motifleri oluşturmaktadır. Düğüm,

Türklerin eskiden beri kullandığı bir motif olup, dini literatürde ve sanatta gücü ifade etmektedir. Bu yüzden gerek el sanatlarında gerekse mimari de çokça kullanılan bir motif olmuştur.

Sonuç olarak Osmanlı İmparatorluğu'na altın çağını yaşatan Kanuni Sultan Süleyman döneminde bastırılan sikkeler de ekonominin ne kadar üst düzeyde olduğunun sembolü olmuştur. Başlangıçta herhangi bir estetik amaç gütmeyip tamamen ihtiyaç amaçlı bastırılan sikkeler bu dönemde maden, para birimi çeşitliliği, kompozisyonu, üzerinde yer alan yazı içeriklerinin zenginliği ile Osmanlı sikkeleri içerisinde ayrı bir yere sahiptir. Bu bağlamda Amasya Müzesi'ndeki Sultan Süleyman'a ait sultani örnekleri de bu zengin ve gösterişli dönemin küçük fakat önemli bir bölümünü sunmaktadır. Yaptığımız çalışmayla tarihi bir vesika olan ve karanlıkta kalmış pek çok konuya ışık tutabilecek Sultan I. Süleyman döneminde basılmış sultanileri Amasya Müzesi ölçeğinde incelemek mümkün hale gelmektedir. Amasya Müzesi'nde bulunan Sultan I. Süleyman sikkelerinin darp tarihi, darp yeri, ölçüsü, ağırlığı, yazı karakteri, malzemesi, süslemesi, kompozisyon özellikleri ile ayrıntılı bir şekilde ele alınıp kronolojik olarak tasnif edilmesi, fotoğraflanması, tanıtılması, değerlendirilmesi ve kayıt altına alınması sanat ve kültür tarihi açısından yararlı olacaktır.

Kaynakça

- Açıkgöz, Ö. (2010). Osmanlı Para Politikasında Reform Çabaları: 1800-1844 Dönemi Üzerine Bir Değerlendirme. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), s. 371-392.
- Artuk, İ., Artuk, C. (1946). *Fatih'in Sikke ve Madalyaları*. İstanbul: İstanbul Belediye Matbaası.
- Artuk, İ (1982). I. Murad'ın Sikkelerine Genel Bir Bakış 761-792 (1359-1389). *Bellekten*, 46(184), s.787-793.
- Artuk, İ. (1972). *Kanuni Sultan Süleyman Adına Basılan Sikkeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Atlan, S. (1993). *Grek Sikkeleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Aykut, N. (1987). Osmanlı İmparatorluğu'unda Sikke Tecdidleri. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi*, 13, s.257-297.
- Bahadıroğlu, Y. (2015). *Beylikten Hükümdarlığa Osmanlı Padişahları*. Ankara: Panama Yayıncılık.
- Bayram, E. (2021). *Bilecik Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Sikkeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Damalı, A. (2014). *A'dan Z'ye Osmanlı Nümismatik El Kitabı*. İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Damalı, A. (2010). *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*. (1.Baskı). İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Damalı, A. (2010). *Osmanlı Sikkeleri Tarihi*. (2. Baskı). İstanbul: Nilüfer Damalı Eğitim, Kültür ve Çevre Vakfı Yayınları.
- Darphane Müzesi Osmanlı Madeni Paraları Kataloğu*. (1985). İstanbul: T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Emecen, F. (2002). Sultan Süleyman Çağı ve Cihan Devleti. *Türkler Ansiklopedisi*. (9. Baskı). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s.501-520
- Erdoğan, F., Tatar, N., Çakır, E. (2011). Nümizmatikten Tarihe Katkı Sikkelerdeki Yapılara Harika Bir Örnek: İskenderiye Feneri, *Tarih Okulu Dergisi*, 10, s.87-99.
- Fidan, M., Dilek, S., Esev, A. (2019). Düünden Bugüne Paranın Tarihi ve Türkiye'de Kâğıt Para Kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (18), s.141-162.
- Kabaklarlı, N. (1998). *Mangır (1299-1808): Osmanlı İmparatorluğu Bakır Paraları*. İstanbul: Uşaklılar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.

- Kaya, H. M. (2011). *İstanbul'un 100 Sikkesi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kemaloğlu, Z. (2021). Merzifon Cami ve Mescit Mihraplarında Tezyinat Unsurları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8 (4), s.1853-1883.
- Kemaloğlu, Z. (2023). *Amasya Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Keş, Y., Turgut, B. F. (2015). Kültür ve Sanatın Yansıması Para Tasarımı "Osmanlı Son Dönem Kaimeleri ve Cumhuriyet'in İlk Emisyonları. *İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1(2), s.31-47.
- Kocaer, R. (1967). *Osmanlı Altınları*. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası.
- KortelVulaş, E. (1996). *Geç Dönem Osmanlı Gümüş Sanatı*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Künker, F. R. (2013). *The Sultan Collection An Old Private Collection of Ottoman Coins, Münzendes Ottomanischen Reiches*. (Ed. 3rd). Osnabrück.
- Öztürk, M. (2014). Genel Hatlarıyla Osmanlı Para Tarihi. *Türkler Ansiklopedisi*. (10. Baskı). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 802-822
- Pamuk, Ş. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Paranın Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Sahillioğlu, H. (1989). Akçe. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (2. Baskı). İstanbul: TDV Yayınları. s. 224-227.
- Sahillioğlu, H. (1993). Darphane. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (8. Baskı). İstanbul: TDV Yayınları. s. 501-505.
- Sahillioğlu, H. (2005). Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketinin Yeri (1300-1750). O.Tekin (Ed.),*Altının İktidarı İktidarın Altınları (Yapı Kredi Koleksiyonu)* s. 115-132.Yapı Kredi Yayınları.

- Sahillioğlu, H. (1965). *Bir asırlık Osmanlı para tarihi 1640-1740*. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tekin, O. (2005). Devletler, Hükümdarlar ve Sikkeleri. O. Tekin (Ed.), *Altının İktidarı İktidarın Altınları (Yapı Kredi Koleksiyonu)* s.167-278. Yapı Kredi Yayınları.
- Tekin, O. (2003). Mangır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (27. Baskı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s.568.
- Tekin, O. (2009). Sikke. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (37. Baskı). İstanbul: TDV Yayınları. s.179-184.
- Tızlak, F. (1999). Osmanlı Devleti'nde Madencilik. *Osmanlı Ansiklopedisi* (3. Baskı). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 312-321.
- Uslu, K. (2007). Bir Kitap: Akçe. *Anadolu Nümizmatik Bülteni*, 1, s. 10.
- Ünalın Özdemir, S. (2019). Silifke Müzesi'ndeki Kanuni Sultan Süleyman Dönemi Sikkeleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, 28 (2), s. 617-629.
- Yılmaz, A. (2019). *İznik Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Sikkeleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Yılmaz, H. (2019). Osman Gâzi'nin 700/1300-1301'de Yenişehir'de Bastırıldığı Üçüncü Sikkesi. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 4, s. 81-120.
- Youssof, D. (2018). *Anadolu Medeniyetleri Müzesindeki Kanuni Süleyman Dönemi Sikkeleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.